

TOPINA, TOPAIRET

I altres NLL de les zones de substrat mossàrab provinents del ll. TALPA.

Nom de dos llocs de Mallorca. En el *Rept.*: «Alcheria *Taupine*», en el te. de Sineu (Bof., 90), amb l'explicació «et alibi», donant a entendre que és un nom que es repetia a una altra banda; «id., 4 jovades», te. Petra (Quadrado, 473). Com que tant Sineu com Petra són cap al centre de l'illa, les dues localitzacions poden ser tot una.

En canvi és diferent el lloc de la *Punta Topina*, a la costa NNE. de Pollença (Masc., 2A4, 2B4; i *E.T.C.* I, 333). Ja en el *DAG*: «*Topina*, cala o cap que hi ha entre Pollença i Cala Martorell»; no sé tal cala, però cf. Racó d'En Martorell a la costa, i can Martorell en el camí de Pollença, cap allà. Es veu, doncs, que en aquest nom l'antic diftong *au* del mossàrab ha estat catalanitzat com *o*.

Topairet, pda. rural del te. de Llúria (xx, 88.22), amb el qual coincideix l'antic *Toparet*, d'un doc. de 1258: «tres jovate terrae in Liria, in loco q. d. *Toparet*» (Mtz.Fdo., *Doc. Val. ACA* I, n.º 91). Es tracta d'un pl. del moss. *taupairā* 'talpinera, forat de talp, o terreny furgat pels talps', en plural àrab *taupairāt*; la forma de 1258 en la variant *-ara*: les dues solucions fonètiques que s'alternen en zones dialectals en els noms propis heretats de *-ARIUM*, *-A* pel mossàrab, segons la toponímia (recordem *Caro*, *Tintara*, *Jovara* al costat de *Moraira*, *Carraira* etc.).

Altres mossarabismes toponímics derivats de TALPA: *Corral Topero*, te. Olocau de Carcaixent (xxx, 99.6). La Foia 'ls *Topos*, te. Cervera Mae. (xxviii, 120.21). Barranc i Font del *Tropo*, te. Movedre (xxx, 33.10): pot comprendre's com forma morisca, alterada de *torpo* < *tolpo*, per la neutralització *r/l* morisca, i ultra-correcció de la repugnància de l'àrab envers els grups inicials.

En una altra zona mossàrab, el Mas del *Tau*, prop de l'Ebre, a 0h5 de Vinebre (Iglésies-S., *Guiés* II, 417), pot estar per *taup*, amb *a* conservat.

Com veiem per Dozy (*Suppl.*), el mot prengué en mossàrab el mateix significat que en it., 'ratolí': «ratón: animal; *táupa*, pl. *taupát*» (*PALC*, 374.1f.). En part aquests NL poden venir d'aquesta acc., en part de la de «talp», i en part de rates d'aigua o foques (els 'bellmarins' de la costa de Mallorca, que recorden una rata o talp de grans dimensions). És el que suggereix el nom de la cala o Punta *Topina*.

Potser usant-ho com a marxapeu, la Punta *Topina*, ens donaria una explicació: d'un nom tan antic i important com *Portopí*, del qual no s'ha donat una explicació cabal; com sigui que figura com *Porto Topí* en el Marsili, i *Portu Topino* en el *Rept.* (veg. el vol. I, p. 235, i 301, n. 24). Per més que ja aparegui catalanitzat com «port de *Portupí*» en la Cròn. de J. I (§ 61, Ag. 101.1f.) i com *portus Pini* en la Cròn. pisana (*Liber maiolichinus*). Car és clar que cales i ports, tots són idees que lliguen més amb foques que amb

pins ni talps ni topins.

Topina, V. vol. I, 235-236 *Topos*, V. *Topina*

TOR

1) Noguera de *Tor*, el riu de la vall de Boí, afl. esq. de la Noguera Ribagorçana, a la qual desemboca al peu del llogaret Castelló de Tor (agre. de Llesp, poc més amunt del Pont de Suert).

No és d'ús popular, encara que algunes persones saben allí aquest nom; però és arbitrària la forma *Tort*, com ho veiem en alguns rètols vials que s'hi han posat; també a algú havia oït *riu Tor*, però era gent de vernís culte; i *Noguera de Tor* en geografies i nomenclàtors. En *TVBoí* (II, 20), vaig recollir «*Riu Tor*» i «*sobre Toro*», com afrs., en escriptures de 1927 i 1930, però eren còpies sense garantia d'autenticitat. En realitat només n'ofereixen les següents.

MENCIONS ANT. C. l'a. 1000: *Thoro* (SerranoS., *NHRbg.*, p. 444); 1015: «--- in *Thoro*», com afr. d'*Erill* (id., ib., p. 441); 1020: id., com afr. de *Perañera* (id. ib., p. 444); 1040: «*Castellone ad Tauri*, referint-se al llogaret de la desembocadura (SerranoS., o. c., p. 450), segmentat així però jo uniria *Adtauri*, d'acord amb els següents; 1094: «*St. Pere Malezes, Claverol, Rivert, Castello Acuso, Castellet*¹ --- definius ipsa querella de *Castello Atoro* --- et mon. St. Andreae et ipsum Castrum de *Suert*» (*Li. Fe. Ma.*, § 49, I, pp. 63-64); 1095: «*Castello Atoro* --- Castserras ---» (ibid., p. 64) ['Casserres', 8 k. SE. de Benavarri].

De la comparació d'aquestes mencions, resulta que aquest nom era, aproximadament, *Ator*, segons les mencions de 1040, 1094 i 1095, mentre que en les de 1000, 1015 i 1020 sembla aparèixer ja apocopat *Tor* (*Toro*), com modernament. Apòcope fàcil en tot NL per confusió amb la *a* locativa; conservació de la *-r*-intervocàlica, com escau a aquestes valls (*E.T.C.* I, 120(j)).

Com que ací ens trobem en el focus d'intensitat màxima dels NLL d'origen basco-aquitànic, això no pot deixar de recordar-nos el nom d'un altre riu famós de l'àrea aquitana: l'*Adour*, que naixent en els Alps Pirineus de Bigorra, després d'una ampla corba entre el Gers i les Landes, desemboca a l'Oceà, prop de Baiona: ja ben documentat com *ATURRIS* des de l'Antiguitat. Majorment convincent perquè *Aturri* no era més que un al·lòtrop del nom de les fonts, ibero-basc *iturri*, que va deixar descendència toponímica al llarg dels Pirineus des d'allí cap a l'Est: d'on a l'alta Cerdanya *Dorres* (*Eitorres* 897, *-Edors* 1011 etc.).

A aquesta etimologia ben lúcida no es pot objectar la grafia amb *au*, hapax de 1040, contradita per la *o* unànime de les altres 5 mencions, totes tant o més antigues: car a mj. S. xi ja feia un parell de segles que *au* s'havia reduït a *o* en català i a la major part de la Romània (és, doncs, forma d'escribent llatinitzants, en record de *toro* TAURUS, *pobre* PAUPER etc.). La *-o* d'al-